

Ana JOVIĆ LAZIĆ
Sanja JELISAVAC TROŠIĆ
Aleksandar JAZIĆ¹

UDK:327(470.661)
Bibliid 0025-8555, 63(2011)
Vol. LXIII, br. 4, str. 583–612
Izvorni naučni rad
Novembar 2011.
DOI:10.2298/MEDJP1104583J

PROBLEM NAGORNO KARABAĦ U SVETLU BILATERALNIH ODNOSA ČLANICA MINSK GRUPE OEBS-A²

APSTRAKT

U radu će biti reči o sukobu Jermenije i Azerbejdžana u vezi sa teritorijom Nagorno Karabah, kao i o mnogim pokušajima da taj sukob dobije konačno rešenje. Rat između Jermenije i Azerbejdžana oko teritorije Nagorno Karabaha je okončan sporazumom o prekidu vatre pod okriljem Minsk grupe OEBS-a, koja je dobila mandat za pronalaženje konačnog rešenja za ovaj problem. Ovaj proces traje već godinama, ali do rešenja se još nije došlo. Evropska unija poslednjih godina pokušava da smanji zavisnost od ruskog prirodnog gasa i da se orijentiše na nove snabdevače, pre svega iz regiona Južnog Kavkaza. Zapad je trenutno zainteresovan za rešavanje sukoba na Južnom Kavkazu zbog svojih ekonomskih i političkih interesa u regionu i činjenice da ovi sukobi predstavljaju rizik za investicije. Autori u radu iznose i stavove zainteresovanih strana u rešavanju problema Nagorno Karabaha i analizirati njihove interese u pokušaju da predvide moguća konačna rešenja ovoga sukoba.

Ključne reči: Nagorno Karabah, „zamrznuti sukob”, Minsk grupa OEBS-a, Madridski principi, projekat Nabuko, projekat Južni tok, Evropska unija, Ruska Federacija.

-
- 1 Ana Jović Lazić, istraživač-saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, E-mail adresa: anajovic@diplomacy.bg.ac.rs; Sanja Jelisavac Trošić, istraživač-saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, E-mail adresa: sanja@diplomacy.bg.ac.rs; Aleksandar Jazić, istraživač-saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, E-mail adresa: jazic@diplomacy.bg.ac.rs.
 - 2 Rad predstavlja deo naučnog projekta „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: Strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim

NASTANAK PROBLEMA U REGIONU NAGORNO KARABAHA

O d kasnih 1980-ih godina postoje napetosti između Azerbejdžana i Jermenije oko azerbejdžanske provincije Nagorno Karabah, u kojoj većinu stanovništva čine Jermeni. Sukob je izbio kada su jermenski poslanici 1988. godine u Nacionalnom odboru Nagorno Karabaha glasali za ujedinjenje tog regiona sa Jermenijom. Borbe u Nagorno Karabah u eskalirale su nakon što su Jermenija i Azerbejdžan dobili nezavisnost. Lokalno jermensko stanovništvo naseljeno u Nagorno Karabahu održalo je referendum u decembru 1991. godine, nakon čega je proglašena nezavisnost i osnivanje Republike Nagorno Karabah, koja nije međunarodno priznata.³

Budući da raniji sovjetski predlog koji je predviđao veću autonomiju za Nagorno Karabah unutar Azerbejdžana nije zadovoljio ni jednu stranu, izbio je rat između Jermenije i Azerbejdžana. Jermenija je 1992. i 1993. godine nanela poraz Azerbejdžanu i osvojila ne samo Nagorno Karabah već i 20% okolne teritorije, koja je još pod vlašću jermenskih snaga. Sporazum o prekidu vatre postignut je u maju 1994. godine pod okriljem tzv. Minsk grupe OEBS-a (koju čine Jermenija, Azerbejdžan, Češka, Francuska, Nemačka, Italija, Rusija, Švedska, Turska i SAD).⁴

U borbi za otepljenje Nagorno Karabaha od Azerbejdžana poginulo je oko 35 hiljada ljudi, a više od milion je napustilo svoje domove. I pored potpisivanja sporazuma o prekidu vatre i dalje svake godine ginu desetine ljudi u nasilju i od mina.

Nakon raspada SSSR-a sukob u Nagorno je od unutrašnjeg postao međunarodni problem i samim tim podložan tumačenju sa stanovišta međunarodnog prava. Svaki zahtev za priključenje Nagorno Karabaha

procesima – spoljnopolički, međunarodni ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti”, finansiranog od strane Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja Vlade Republike Srbije (evidencioni broj: 179029), a realizuje se u Institutu za međunarodnu politiku i privredu u periodu od 2011. do 2014. godine.

3 “Declaration on Proclamation of the Nagorno Karabakh Republic”, Joint session of the Nagorno Karabakh Oblast and Shahoumian regional councils of people’s deputies with the participation of deputies of councils of all levels, Internet: <http://www.nkr.am/eng/deklaraciya209.html>, 23/05/2011.

4 Videti: Richard Allen Greene, “As Minsk Group Marks 10 Years, Karabakh Peace Appears More Elusive Than Ever”, Internet: http://www.azer.com/aiweb/categories/karabakh/karabakh_discussions/karabakh_greene.html, 01/06/2011.

Slika 1: Region Nagorno Karabakh i teritorija Azerbejdžana pod okupacijom

Izvor: http://aipr.files.wordpress.com/2011/06/nagorno-karabakh_occupation_map.jpg, 07/09/2011.

Jermeniji predstavlja narušavanje teritorijalnog integriteta Azerbejdžana.⁵ Savet bezbednosti UN usvojio je 12. novembra 1993. godine Rezoluciju 884 koja se odnosi na sukob u Nagorno Karabahu. Ovom Rezolucijom potvrđen je suverenitet i teritorijalni integritet Republike Azerbejdžan i ostalih država u regionu. Pored toga, ukazano je na nepovredivost međunarodno priznatih granica i istaknuta zabrana sticanja teritorije upotrebom sile.⁶

U Rezoluciji 1416, koju je 2005. godine usvojila Parlamentarna skupština Saveta Evrope, navodi se da je značajan deo teritorije Azerbejdžana pod okupacijom jermenskih snaga, kao i da separatističke snage kontrolišu region Nagorno Karabaha. U Rezoluciji se dalje upozorava da okupacija strane teritorije predstavlja ozbiljno narušavanje obaveza koje Jermenija ima kao

5 Videti: Arman Grigorian, "The EU and the Karabakh conflict", in: *The South Caucasus a challenge for EU*, Institute for Security Studies, *Chaillot Papers*, No. 65, 2003, pp. 129–142.

6 "Resolution 884 (1993)", United Nations – Security Council, Adopted by the Security Council at its 3313th meeting, on 12 November 1993, Distr. GENERAL, S/RES/884 (1993), 12 November 1993.

članica Saveta Evrope.⁷ Savet Evrope pozvao je samoproklamovane vlasti u Nagorno Karabahu da se uzdrži od raspisivanja izbora, podsećajući pri tome da je zbog oružanog sukoba znatan deo stanovništva regiona u periodu od 1991. do 1994. godine bio prisiljen da napusti svoje domove.⁸ Evropska unija je takođe dala jasnu podršku teritorijalnom integritetu Azerbejdžana i obezbedila je značajnu ekonomsku pomoć za rehabilitaciju zona sukoba, kao i za pomoć interno raseljenim licima.⁹ Sredinom devedesetih potpisani su bilateralni sporazumi o partnerstvu i saradnji sa Jermenijom i Azerbejdžanom. Na taj način stvorena je pravna osnova za redovan politički dijalog EU sa ovim zemljama, koji predviđa i obavezu poštovanja međunarodnog mira i bezbednosti i u skladu sa tim mirno rešavanje međusobnih sukoba. Unija je na činjenicu da nerešeni status Nagorno Karabaha ima značajne negativne posledice i po Azerbejdžan i po Jermeniju kao i na stanje u čitavom regionu ukazala u okviru Evropske politike susedstva i u principima politike Istočnog partnerstva.¹⁰

AKTIVNOSTI MINSK GRUPE OEBS-A I MADRIDSKI PRINCIPI

Napore Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) da se pronade političko rešenje za sukob u Nagorno Karabahu predvodi Minsk grupa. Trenutno, kopredsedavajući Minsk grupe su ambasadori Bernard Fasier (Francuska), Igor Popov (Ruska Federacija) i Robert Bradtke (Sjedinjene Američke Države). Kopredsedavajuća trojka redovno posećuje region i vodi razgovore na visokom nivou sa stranama u sukobu. Oni takođe održavaju sastanke sa predsedavajućim OEBS-a i ostalim članovima Minsk grupe da bi ih informisali o promenama u procesu pronalaska rešenja za Nagorno Karabah.¹¹

-
- 7 “Resolution 1416 (2005)”, *The conflict over the Nagorno-Karabakh region dealt with by the OSCE Minsk Conference*, Internet: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA05/ERES1416.htm>, 09/11/2011.
- 8 Videti: “Council of Europe urges Nagorno-Karabakh to refrain from ‘elections’”, Internet: <http://assembly.coe.int/ASP/Press/StopPressView.asp?CPID=1247>, 15/06/2011.
- 9 Videti: David Atkinson, “The conflict over the Nagorno-Karabakh region dealt with by the OSCE Minsk Conference”, Report, Doc. 10364, Political Affairs Committee, Internet: <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc04/EDOC10364.htm>, 18/06/2011.
- 10 Videti: Gawdat Bahgat, “Regional Report The Caspian Sea: Potentials and Prospects”, *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions*, Vol. 17, No. 1, 2004, p. 117.
- 11 Videti: “Minsk Group – Overview”, Internet: <http://www.osce.org/mg/66926>, 08/03/2011.

Mandat kopredsedavajućih članova Minsk grupe definisan je u martu 1995. godine tokom predsedavanja Mađarske OEBS-om, čime su u velikoj meri određeni i ciljevi ove grupe.¹² Ciljevi Minsk grupe uključuju stvaranje uslova za početak pregovaračkog procesa, prestanak oružanih sukoba i sazivanje konferencija, kao i razmeštanje multinacionalnih mirovnih snaga.¹³ Rusija i Švedska bile su kopredsedavajuće zemlje Minsk grupe do 1995. godine, nakon čega je Švedska prepustila Finskoj mesto kopredsedavajućeg. Dve godine kasnije Finska je prepustila mesto kopredsedavajućeg Francuskoj. Azerbejdžan nije bio zadovoljan ovim rešenjem jer je očekivao da mesto kopredsedavajućeg naslede SAD. Kako bi se delimično izašlo u susret zahtevima Azerbejdžana predstavnik SAD je imenovan za trećeg kopredsedavajućeg i od tada sastav kopredsedavajuće trojke nije menjan.¹⁴ Kopredsedavajući članovi Minsk grupe su dužni da svoj mandat sprovode zajednički i uz poštovanje međusobne jednakosti, delujući pri tome nepristrasno.

Povremeni susreti predsednika Jermenije i Azerbejdžana u okviru Minsk grupe OEBS-a još uvek nisu doveli do konkretnih rezultata. Predsednici dve strane sreli su se u februaru 2006. godine u Rambujeu, kako bi razmotrili osnovne principe rešavanja sukoba, uključujući povlačenje trupa, formiranje međunarodnih snaga za očuvanje mira i status Nagorno Karabaha. Međutim, uprkos početnom optimizmu Minsk grupe OEBS-a, gledišta dve strane nisu približena. Stav Azerbejdžana je da jermenske trupe treba odmah da se povuku iz oblasti izvan Nagorno Karabaha, da se omogući povratak svim raseljenim licima, kao i da teritorijalna celovitost Azerbejdžana ne može biti predmet pregovora. Sa druge strane, Jermenija ne priznaje da je Nagorno Karabah sastavni deo Azerbejdžana dokazujući to činjenicom da je Nagorno Karabah proglasio nezavisnost u isto vreme kada i Azerbejdžan te su, prema tome, obe zemlje sukcesori Sovjetskog Saveza. U tom kontekstu Jermenija insistira da vlada Nagorno Karabaha učestvuje u diskusiji o budućnosti regiona i odbija da ustupi okupiranu teritoriju Azerbejdžanu ili dozvoli izbeglicama da se vrate u Nagorno Karabah kako bi učestvovala u pregovorima o statusu.

Na razgovorima održanim u junu 2006. godine u Bukureštu nije postignut konsenzus o pitanjima koja su bila sporna i na prethodnoj konferenciji u

12 Videti: "Mandate of the Co-Chairmen of the Conference on Nagorno Karabakh under the auspices of the OSCE ("Minsk Conference")", DOC. 525/95, Hungarian OSCE Chairmanship, Vienna, 23 March 1995.

13 Videti: "Minsk Group – Background", Internet: <http://www.osce.org/mg/66872>, 08/03/2011.

14 Videti: Bahar Başer, "Third Party Mediation in Nagorno-Karabakh: Part of the Cure or Part of the Disease?", *Journal of Central Asia and the Caucasian Studies*, Vol. 3, No. 5, pp. 82–83.

Rambujeu. Osnovno neslaganje dve strane je pitanje statusa Nagorno Karabaha. Dok Azerbejdžan izražava spremnost da Nagorno Karabahu da „najviši status autonomije koji postoji u svetu”, stav Jermenije je da bi stanovnici tog regiona trebalo da odluče o svojoj budućnosti. Ovakav stav Jermenije Azerbejdžan vidi kao direktnu pretnju svom teritorijalnom integritetu.

Na referendumu održanom u decembru 2006. godine u Nagorno Karabahu u 98 procenata stanovnika glasalo je za ustav o proglašenju suverene države. Međutim, EU je saopštila da podržava teritorijalni integritet Azerbejdžana i da, u skladu sa tim, neće priznati ni rezultate referenduma.

Od osnivanja sredinom 1990-ih Minsk grupa OEBS-a je iznela više predloga za rešavanje pitanja oko Nagorno Karabaha . S obzirom da su Jermenija i Azerbejdžan ove predloge odbili, Minsk grupa OEBS-a je odlučila da promeni pregovaračku strategiju. Tako je 2004. godine inicirana nova forma sastanaka, tzv. Praški proces, koja podrazumeva davanje većeg značaja neposrednim sastancima zvaničnika Azerbejdžana i Jermenije. Ocenjuje se da ova strategija može doprineti stvaranju preduslova da se javnost u Jermeniji i Azerbejdžanu pripremi na prihvatanje određenih kompromisa koji su neophodni kako bi se postiglo sporazumno rešenje.¹⁵

Krajem 2007. godine u Madridu su predstavnici SAD, Francuske i Rusije, u svojstvu kopredsedavajućih Minsk grupe OEBS-a, predstavili Jermeniji i Azerbejdžanu preliminarnu verziju osnovnih principa za rešavanje sukoba u Nagorno Karabahu. Tom prilikom su ukazali da osnovna načela odražavaju razuman kompromis zasnovan na principima Helsinškog završnog akta o nekorišćenju sile, teritorijalnom integritetu, jednakim pravima i samoopredeljenju naroda. U tzv. madridskim principima poziva se, između ostalog, na povratak teritorija koje se nalaze oko Nagorno Karabaha pod azerbejdžansku kontrolu, davanje privremenog statusa koji će se preciznije definisati tokom pregovora, obezbeđivanje garancija za sigurnost i samoupravu, povezivanje koridorom Jermenije sa Nagorno Karabahom, određivanje budućeg konačnog pravnog statusa Nagorno Karabaha kroz pravno obavezujući izraz volje, pravo svih interno raseljenih lica i izbeglica na povratak i međunarodne bezbednosne garancije koje bi uključivale operaciju očuvanja mira.¹⁶ Smatra se da bi prihvatanje ovih osnovnih principa od strane Jermenije i Azerbejdžana

15 Videti: Bahar Başer, “Third Party Mediation in Nagorno-Karabakh: Part of the Cure or Part of the Disease?”, *op. cit.*, pp. 83–84.

16 Videti: “Statement by the OSCE Minsk Group Co-Chair countries”, *Press Release*, Internet: <http://www.osce.org/item/51152>, 11/03/2011.

omogućilo izradu sveobuhvatnog rešenja koje bi trebalo da obezbedi mir, stabilnost i prosperitet kako u Jermeniji i Azerbejdžanu tako i u širem regionu.

Rusija je i samostalno organizovala trilateralne samite u kojima su učestvovali i predsednici Jermenije i Azerbejdžana. Prvi takav samit organizovan je početkom novembra 2008. godine u Moskvi i tom prilikom je potpisana deklaracija kojom su strane potvrdile da će pri rešavanju pitanja u Nagorno Karabahu poštovati opšta načela međunarodnog prava.¹⁷

U izjavi datoj u novembru 2008. godine na zasedanju stalnog saveta OEBS-a EU je pozdravila susret predsednika Jermenije i Azerbejdžana održan u Moskvi, ocenivši da je on omogućio reafirmaciju centralne uloge Minsk grupe OEBS-a u traženju sporazumnog rešenja za sukob u Nagorno Karabahu. Dalje se navodi da Unija ima puno poverenje u kopredsedavajuće iz Francuske, Rusije i SAD i njihovu sposobnosti da, u svim aspektima, unaprede nastojanja za političkim rešenjem sukoba, koji je od vitalnog značaja za budućnost i stabilnost u regionu. Unija je pozvala strane da se što pre uključe u konstruktivni dijalog i preciziraju osnovne principe za rešavanje sukoba na osnovu onih koji su u Madridu predložili kopredsedavajući Minsk grupe OEBS-a.¹⁸

U decembru 2009. godine usvojena je zajednička izjava šefova delegacija kopredsedavajućih zemalja Minsk grupe OEBS-a i ministara inostranih poslova Azerbejdžana i Jermenije. Tom prilikom ministri inostranih poslova Jermenije i Azerbejdžana izvestili su o napretku u postizanju zajedničkog razumevanja osnovnih tačaka tzv. madridskih principa i izrazili spremnost svojih zemalja da posvećeno rade na rešavanju preostalih otvorenih pitanja.¹⁹

Prilikom posete zemljama Kavkaza, u julu 2010. godine, državna sekretarka SAD Hilari Klinton je ukazala da poboljšanje odnosa Jermenije i Turske može unaprediti mirovni proces u Nagorno Karabahu.²⁰ U tom smislu,

17 “Декларация Азербайджанской Республики, Республики Армения и Российской Федерации 2 ноября 2008 года”, Московская область, замок Майендорф, Internet: <http://archive.kremlin.ru/text/docs/2008/11/208670.shtml>, 14/03/2011.

18 Videti: “Statement by the European Union at the 738th meeting of the OSCE Permanent Council”, 6 November 2008, In response to the reports by the Co-Chairmen of the Minsk Group and the Personal Representative of the Chairman-in-Office on the Conflict Dealt with by the OSCE Minsk Conference.

19 Videti: “Joint Statement by the Heads of Delegation of the Minsk Group Co-Chair Countries and the Foreign Ministers of Azerbaijan and Armenia Athens, December 1, 2009”, MC.DEL/43/09.

20 Videti: “Clinton seeks Nagorno-Karabakh deal on Caucasus visit”, *British Broadcasting Corporation*, Internet: <http://www.bbc.co.uk/news/10500703>, 12/04/2011.

od izuzetne važnosti je uspostavljanje diplomatskih veza dve zemlje koje su bile u prekidu još od 1915. godine. Zbog dugogodišnjeg prisustva Otomanskog carstva i činjenice da ima tradicionalno dobre odnose sa Azerbejdžanom, uticaj Turske u ovom regionu je veoma značajan. Azerbejdžan se u svojoj politici prema Nagorno Karabahu u velikoj meri oslanja na Tursku, zbog čega bi ova zemlja mogla da doprinese naporima Minsk grupe. Pored Turske i Rusija se smatra ključnom zemljom u rešavanju problema Nagorno Karabaha, jer Azeri u Turskoj vide zaštitnika od Jermenije, a Jermeni u Rusiji vide zaštitnika u slučaju ponovnog izbijanja oružanih sukoba širih razmera sa Azerbejdžanom.

Rusija je moguće poboljšanje odnosa Jermenije i Turske dugo smatrala pretnjom po njen dominantan položaj u regionu Južnog Kavkaza. Međutim, nakon pogoršanja unutrašnje situacije u Gruziji i vojnog sukoba ove države i Rusije u avgustu 2008. godine, došlo je promene ruskog stava o tom pitanju.²¹ Rusija sada podstiče Tursku da uspostavi bolje odnose sa Jermenijom i Azerbejdžanom, jer smatra da će tako još više izolovati Gruziju i onemogućiti joj da stekne saveznika u regionu.

Zbog razlika između unutrašnje politike, ekonomskih i strateških interesa politika SAD prema Nagorno Karabahu u početku je bila prilično kontradiktorna. Bez obzira na jasan stav međunarodne zajednice da je sukobom u Nagorno Karabahu u narušen teritorijalni integritet Azerbejdžana, ova zemlja je dugo vremena bila pod embargom SAD. Pored toga, SAD su odbile i sve zahteve za pomoć Azerbejdžanu, što je otežalo poziciju ove zemlje tokom ratnih sukoba i u periodu nakon prekida vatre. Od svih bivših sovjetskih republika samo je Azerbejdžanu uskraćena pomoć od strane SAD, dok je Jermenija postala njen najveći primalac. Postoje mišljenja da je jedan od važnih razloga za takvu politiku snažan jermenski lobi u Kongresu SAD. U međuvremenu je došlo do promene spoljne politike SAD i to pre svega zbog njenih interesa za nesmetanim pristupom energetskim rezervama u basenu Kaspijskog mora. Upravo je pitanje pristupa energentima postalo ključni geopolitički činilac u regionu Kavkaza, a samim tim veoma značajno za rešavanje problema Nagorno Karabaha. Pored SAD i evropske države koje su članice EU i NATO nastoje da se preko svojih naftnih i gasnih kompanija u što većoj meri uključe u razvoj i korišćenje tih resursa.²²

21 Videti: Richard Giragosian, "Changing Armenia-Turkish Relations", *Friedrich Ebert Stiftung*, February 2009, pp. 3–5.

22 Videti: Bahar Başer, "Third Party Mediation in Nagorno-Karabakh: Part of the Cure or Part of the Disease?", *op. cit.*, pp. 84–88.

Francuska, takođe, ima određene ekonomske i bezbednosne interesa da se sukob u Nagorno Karabahu reši, jer ne samo da u kopredsedavajućoj trojci zastupa interese Unije, već i njena naftna kompanija Total poseduje 5% od ukupne vrednosti naftovoda Baku-Tbilisi-Džežhan. Kao i u SAD, u Francuskoj živi velika jermenska dijaspora, što joj otežava da u potpunosti neutralno pristupi pronalaženju rešenja koje bi zahtevalo ustupke jermenske strane.²³

Što se tiče konkretnih aktivnosti i stavova Francuske o načinu na koji treba tražiti adekvatno rešenje, ona nastoji da svojom politikom podstakne organizovanje neposrednih sastanaka predstavnika Jermenije i Azerbejdžana. Francuska čini sve da se ovakvi sastanci pretvore u praksu, jer veruje da samo na taj način Praški proces može u potpunosti zaživeti i dovesti do rešenja problema u Nagorno Karabahu.²⁴ Shodno tome, Francuska je krajem juna 2009. godine organizovala sastanak ministara spoljnih poslova Jermenije i Azerbejdžana kako bi se započelo sa novim krugom pregovora.²⁵ Ovaj sastanak omogućio je da se konsoliduju pozitivni rezultati samita održanog početkom juna 2009. godine u Sankt Peterburgu, preciziraju oblasti u kojima može biti ostvaren dalji napredak i iznesu novi predlozi za kompromis.²⁶

Krajem maja 2010. godine kopredsedavajući Minsk grupe OEBS-a usvojili su saopštenje povodom održavanja parlamentarnih izbora u Nagorno Karabahu u maju 2010. godine. Iako su kopredsedavajući izrazili razumevanje prema potrebi *de facto* vlasti u Nagorno Karabahu da takvim postupkom pokušaju da demokratski organizuju život svojih stanovnika, istaknuto je da ova oblast nije priznata kao nezavisna i suverena od strane bilo koje države, uključujući i Jermeniju. U skladu sa tim je i stav da održavanje parlamentarnih izbora u

23 *Ibidem.*

24 Videti: "Towards a balanced and negotiated political solution to the conflict in Nagorno Karabakh (April 29, 2009)", Internet: http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france-priorities_1/defence-security_7355/conflicts-and-crisis_1959/the-nagorno-karabakh-conflict_3276/towards-balanced-and-negotiated-political-solution-to-the-conflict-in-nagorno-karabakh-29.04.09_12866.html, 20/03/2011.

25 O samitu u Sankt Peterburgu videti opširnije: Aza Babayan, "Armenia, Azerbaijan 'Satisfied' with Fresh Summit", Internet: <http://www.eurodialogue.org/Armenia-Azerbaijan-Satisfied-With-Fresh-Summit>, 27/04/2011.

26 Videti: "Meeting between the Armenia and Azerbaijan Ministers (Paris, June 26, 2009)", Internet: http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france-priorities_1/defence-security_7355/conflicts-and-crisis_1959/the-nagorno-karabakh-conflict_3276/nagorno-karabakh-meeting-between-the-armenia-and-azerbaijan-ministers-26.06.09_13074.html, 20/03/2011.

Nagorno Karabahu ne bi trebalo na bilo koji način da utiče na određivanje njegovog konačnog statusa.²⁷

Na poziv predsednika Rusije sredinom juna 2010. godine u Sankt Peterburgu održan je sastanak predsednika Jermenije i Azerbejdžana, koji je trebalo da doprinese nastavku pregovora o mirnom rešavanju pitanja Nagorno Karabaha. Neposredno nakon sastanka dogodio se oružani incident, koji su koopedredavajući Minsk grupe osudili ocenivši da se upotreba vojne sile, posebno u ovom trenutku, može posmatrati samo kao pokušaj ugrožavanja mirovnog procesa. Kopredsedavajući su ponovili da ne postoji alternativa mirnom rešenja sukoba i pozvali strane da pokažu uzdržanost na terenu, kao i da u svojim javnim obraćanjima pripreme građane na mir, a ne za rat.²⁸

Na sastanku u Astrahanu, održanom krajem oktobra 2010. godine, kojem su prisustvovali predsednici Jermenije, Azerbejdžana i Ruske Federacije, naglašena je neophodnost očuvanja prekida vatre i jačanja uzajamnog poverenja u vojnoj sferi. Tom prilikom je, uz pomoć Minsk grupe i Međunarodnog Crvenog krsta, učinjen značajan korak u pravcu unapređenja međusobnih odnosa. Naime, predsednici Jermenije i Azerbejdžana saglasili su se da razmene zarobljenike i omoguće povratak posmrtnih ostataka poginulih. Takođe, na ovom sastanku, koji je organizovan na poziv predsednika Ruske Federacije, naglašeni je značaj poštovanja principa mirnog rešavanja sukoba diplomatskim i političkim sredstvima.²⁹

Kao jedan od razloga za teškoće u pronalaženju rešenja za pitanje Nagorno Karabaha često se navode različiti interese koje ključni međunarodni i regionalni akteri imaju u ovom regionu.³⁰ Rusija želi da očuva dobre odnose sa Jermenijom, dok, sa druge strane, ne želi da Azerbejdžan na bilo koji način ugrozi njene energetske interese u regionu. SAD nastoje da ograniče dominantnu ulogu Rusije i da se nametnu kao ključni akter u regionu Kavkaza. Kad je reč o zemljama Unije Francuska nastoji da ima vodeću ulogu u rešavanju ovog

27 Videti: "OSCE Minsk Group Co-Chairs issue statement", *Press Release*, Moscow/Paris/Washington, 24 May 2010, Internet: <http://www.osce.org/mg/69316>, 14/11/2011.

28 *Ibidem*.

29 "Joint Declaration adopted after the trilateral meeting of the Presidents of Armenia, the Russian Federation and Azerbaijan in Astrakhan", 27/10/2010.

30 Videti: Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson and Pamela Aall, "Collective conflict management: a new formula for global peace and security cooperation?", *International Affairs*, 87:1 (2011), pp. 53–54.

pitanja. Ključni faktori u tom smislu su pristup Zapada rezervama kaspijske nafte i prirodnog gasa, kao i bezbednost tranzitnih koridora.

Postoje mišljenja da je za neuspeh pregovora u velikoj meri odgovorna Rusija jer, polazeći od svojih interesa, na neki način podržava separatističke pokrete na Kavkazu da bi održala svoj uticaj u regionu.³¹ Stav prema bivšim sovjetskim republikama Rusija je potvrdila i u Spoljnopolitičkom konceptu iz 2008. godine, u kojem je artikulisala vodeće principe svoje spoljne politike, uključujući i stav da za Rusiju, kao i za ostale zemlje, postoje regioni u kojima imaju privilegovane interese.³² Motivi za angažovanje Rusije u Južnom Kavkazu su brojni – od situacije u Čečeniji, pitanja tranzita energenata, preko prozapadne politike Gruzije i Azerbejdžana do sve veće prisutnosti EU i NATO-a u regionu.

Inače, bliski odnosi Jermenije sa Rusijom imaju i istorijske korene. Rusija štiti interese Jermenije u odnosu na Tursku, s obzirom na istorijske animozitete dveju zemalja. Na teritoriji Jermenije nalazi se nekoliko vojnih baza Rusije i nekoliko hiljada ruskih vojnika, koji patroliraju na granicama Jermenije sa Turskom i Iranom. Novembra 2003, Rusija i Jermenija potpisale su sporazum o vojnoj saradnji, a sa ruske strane Jermenija je ocenjena kao „jedini saveznik Rusije na jugu”.³³ Rusija i Jermenija su avgusta 2010. potpisale dokument kojim je Sporazum o ruskoj vojnoj bazi potpisan 1995. na 25 godina produžen do 2044.³⁴ Dogovor takođe predviđa i obavezu ruske strane da jermenske oružane snage oprema savremenim naoružanjem. Iako je Rusija svojevrsni garant da neće doći do obnove rata Jermenije i Azerbejdžana, procenjuje se da obnavljanjem sporazuma o vojnoj bazi i jačanjem vojne saradnje sa Jermenijom, u stvari nastoji da očuva svoj uticaj u ovoj zemlji.

31 Videti: Richard Allen Greene, “As Minsk Group Marks 10 Years, Karabakh Peace Appears More Elusive Than Ever”, *op. cit.*

32 Videti: Francisco José Ruiz González, “European Union-Russia Relations, the ‘Eastern Partnership’, the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)”, *The European Security and defence policy (ESDP) after the Entry into Force of the Lisbon Treaty*, Working Group, No 5/09, Spanish Institute for Strategic Studies, Madrid, 2010, p. 198.

33 Videti: Kim Iskyan, “Armenia in Russia’s Embrace”, *The Moscow Times*, 24 March 2004, Internet: <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/armenia-in-russias-embrace/232152.html>, 12/11/2011.

34 Ruska vojna baza na severu Jermenije u gradu Gjumri opremljena je protivavionskim raketnim kompleksom C-300 i lovcima MIG-29. U njoj je smešteno oko 5000 vojnika.

Jermenija se nalazi u delikatnoj situaciji između produblјivanja zavisnosti od Rusije i procesa otvaranja prema Zapadu. Međutim, otvaranje ima svoje granice, zbog straha od pretnje od strane Turske i uloge Rusije koja se smatra tradicionalnim zaštitnikom Jermenije. Ona se trudi da prevaziđe ovu protivrečnost politikom koja se zalaže za prijateljske odnose sa različitim akterima kao što su Rusija, EU i SAD. Dakle, i pored vezanosti za Rusiju i zavisnosti od nje, kompleksnost međunarodnog položaja Jermenije zahteva vođenje uravnotežene spoljne politike i dobre odnose sa svim značajnijim međunarodnim činiocima.

Takođe, stabilnost situacije u Azerbejdžanu u velikoj meri zavisi od politike i stava Rusije, s obzirom na njene interese u regionu Južnog Kavkaza. Značajno sredstvo uticaja Rusije na Azerbejdžan takođe je i veliki broj Azerbejdžanaca koji rade u Rusiji, koji matičnoj zemlji obezbeđuju godišnji priliv od između milijarde i 1,5 milijarde dolara. Rusija je avgusta 2000. usvojila Deklaraciju o napuštanju jedinstvenog viznog režima ZND i izrazila nameru da sa svakom zemljom posebno dogovori bilateralni režim viza, zbog čega su Azerbejdžan i Rusija zaključili novi sporazum o ukidanju viza. Istovremeno je postignut i sporazum o regulisanju statusa ruskog vojnog prisustva u Azerbejdžanu kojim je Rusiji stavljena na raspolaganje – na rok od deset godina – vojna stanica za tzv. „vojno upozoravanje”. Potpisivanje sporazuma dovelo je do protesta azerbejdžanske opozicije, a takođe i do oštre reakcije Turske i kritika od strane SAD-a.³⁵

U ovom momentu ne bi bilo dobro donositi ishitrena rešenja za Nagorno Karabaha, već da bi trebalo uložiti napore kako bi se jasnije definisali razlozi koji su doveli do sukoba i stvorili uslovi za bezbednost, poštovanje ljudskih prava i osnovnih demokratskih principa. Međutim, i Jermenija i Azerbejdžan traže da se prvo postigne dogovor o konačnom statusu Nagorno Karabaha, a tek onda pregovara o pitanjima koja se tiču stvarnih problema i poboljšanja uslova života građana.³⁶ Činjenica da Azerbejdžan i Jermenija pitanje statusa nameću kao preduslov za rešenje svih drugih pitanja, značajno usporava proces pronalaska rešenja i negativno utiče na ukupnu stabilnost u regionu.

Rad Minsk grupe dodatno opterećuju učestali oružani incidenti na granici između Jermenije i Azerbejdžana. Procenjuje se da je u prvih nekoliko meseci

35 Videti: Arif Yunusov, “Azerbaijani security problems and policies”, in: Dov Lynch (ed.), *The South Caucasus: a challenge for the EU*, Chaillot Paper, No. 65, December 2003, Paris, pp. 143–157.

36 Videti: Philip Gamaghelyan, “Intractability of the Nagorno-Karabakh Conflict: A Myth or a Reality?”, Special Report, *Peace & Conflict Monitor*, pp. 1–2.

ove godine u takvim sukobima poginulo osam ljudi. Do dodatnih napetosti došlo je u martu nakon što su vlasti u Nagorno Karabahu rekonstruisale civilni aerodrom i najavile uvođenje letova prema Jerevanu. Vlasti u Bakuu su burno reagovalе preteći da će oboriti svaki avion koji poleti, pri tom ističući da su jedino one nadležne za vazdušni saobraćaj na teritoriji Azerbejdžana.³⁷

Činjenica da problem Nagorno Karabaha još nije rešen predstavlja veoma ozbiljnu pretnju bezbednosti u regionu, težak teret njegovom ukupnom političkom i ekonomskom razvoju i osnovnu prepreku normalizaciji odnosa Jermenije i Azerbejdžana, kao i odnosa Jermenije i Turske. Napredak ka mirnom rešenju sukoba ostaje preduslov i za normalizaciju i unapređenje bilateralnih i multilateralnih odnosa zemalja u regionu.³⁸

Iako su predstavnici Minsk grupe bili uspešni kada su delovali kao medijatori, oni nisu uspeli da približe stavove strana koje su pregovorima očekivale da dobiju „sve ili ništa”. Nedostajao im je efikasan pristup problemu koji bi doveo do prihvatanja rešenja u kome ni jedna strana ne bi bila ni apsolutni gubitnik ni apsolutni dobitnik. Iako mirovni planovi koje je ova grupa predložila nisu otvoreno favorizovali neku od strana u sukobu, oni su često bili rezultat posebnih interesa pojedinih predlagača. Na usporavanje procesa pronalaženja rešenja uticale su i česte promene čelnih ljudi pregovaračkog tima, jer je novim članovima bilo neophodno određeno vreme da upoznaju situaciju i uslove u kojima deluju.

Za stabilnost i efikasno delovanje Minsk grupe od suštinskog značaja su dobri odnosi SAD i Rusije. Ukoliko zbog razmimoilaženja stavova dve zemlje oko nekog drugog međunarodnog pitanja (naročito u Kaspijskom i Crnomorskom regionu i oko budućih trasa cevovoda) dođe do narušavanja međusobnih odnosa, doći će i do zastoja u pregovaračkom procesu. Na osnovu toga možemo zaključiti da je jedan od osnovnih razloga za sporost u pronalaženju rešenja za Nagorno Karabah dugogodišnji nedostatak zajedničkog pristupa problemu i usmerenost članica Minsk grupe pre svega na ostvarivanje sopstvenih interesa.

37 Videti: „Učestali incidenti u Nagorno Karabah u”, *Radio-televizija Vojvodine*, Internet: http://www.rtv.rs/sr_lat/svet/ucestali-incidenti-u-nagornoKarabahu_245583.html, 12/04/2011.

38 Videti: Nakon izbijanja sukoba u Nagorno Karabah u 1992. godine Turska je donela odluku da će njeni odnosi sa Jermenijom zavisiti od odnosa Jermenije i Azerbejdžana; Arman Grigorian, “The EU and the Karabakh conflict”, in: *South Caucasus a challenge for EU*, op. cit., pp. 129–142.

Za uspešnost pregovaračkog procesa veoma je važna kulturna bliskost strana u sukobu i ključnih zemalja koje učestvuju u njegovom rešavanju. Kada je reč o članicama Minsk grupe, samo je Rusija kulturno i istorijski povezana sa Jermenijom i Azerbejdžanom pre svega zbog činjenice da su ove zemlje skoro 50 godina bile u sastavu Sovjetskog Saveza. Postoje mišljenja da Rusija upravo zbog toga ima mogućnosti da bude najefikasniji posrednik u procesu rešavanja problema Nagorno Karabaha.³⁹

Iako je saradnja članica Minsk grupe često teška i složena, postoji opšta opredeljenost da se pitanje Nagorno Karabaha reši i na taj način obezbede uslovi za mir i stabilnost u regionu.

PITANJE ENERGETSKE BEZBEDNOSTI I IZGRADNJA PROJEKTA NABUKO

Početak XX veka nafta je u velikoj meri supstituisala ugalj u industrijskoj proizvodnji. Na isti način početkom XXI veka gas počinje da potiskuje naftu i postaje sve češći energent koji se koristi u industriji. Zbog činjenice da je gas znatno čistiji energent od uglja, u mnogim razvijenim zemljama, posebno u Evropskoj uniji, propisima je regulisano da neki industrijski sektori svoju proizvodnju pokreću uz pomoć gasa.⁴⁰ Najveći potrošači gasa u Uniji su Velika Britanija, Nemačka i Italija.

Od ukupnog izvoza ruskog gasa u Uniju 70 procenata isporučuje se preko Ukrajine, dok ostatak ide kroz Belorusiju. Imajući u vidu ovakvu strukturu distribucije, sa izuzetno velikom količinom gasa koji ide preko Ukrajine, prisutni su tranzitni rizici. Tokom poslednje decenije dolazilo je do kriza u snabdevanju gasa, koje su teško uzdrmale i zemlje Unije dovodeći u pitanje njenu energetska sigurnost. Zbog toga je diversifikacije gasnih koridora postalo veoma važna tema u EU.

Evropska unija poslednjih godina pokušava da smanji zavisnost od ruskog gasa i da se orijentiše na nove dobavljače, pre svega iz regiona Južnog Kavkaza. Geografska lokacija Južnog Kavkaza prevazilazi regionalni značaj, naročito u pogledu moguće uloge regiona kao veze Evrope i Azije. Južni Kavkaz

39 Videti: Bahar Başer, "Third Party Mediation in Nagorno-Karabakh: Part of the Cure or Part of the Disease?", *op. cit.*, pp. 88–96.

40 Videti: Stevan Rapačić, „Tržište energenata u Evropskoj uniji i interesi Srbije”, *Međunarodni problemi*, br. 4, Beograd, 2009, str. 525.

obezbeđuje jedinstveni tranzitni koridor za kaspijske energente ka Evropi i značajan je vojno-strateški prostor za regione Centralne Azije i Bliskog istoka.⁴¹

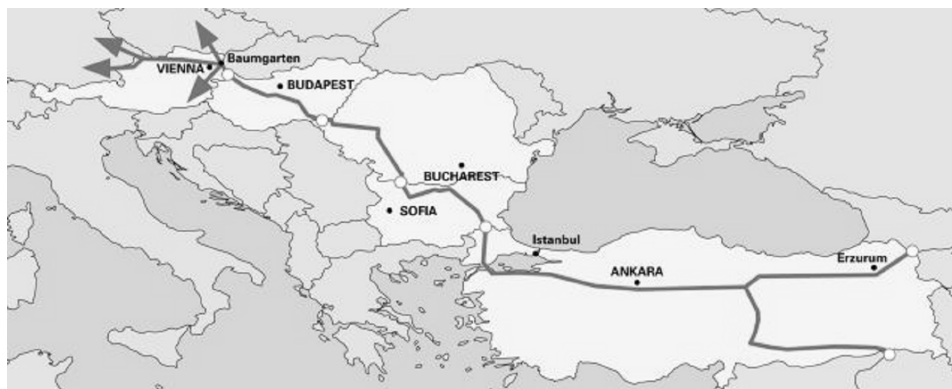
Zapad je zainteresovan za rešavanje sukoba na Južnom Kavkazu pre svega zbog ekonomskih, političkih i vojno-strateških interesa u regionu i činjenice da ovi sukobi predstavljaju rizik za investicije. Ključni faktor u tom smislu uključuje pristup Zapada rezervama kaspijske nafte i prirodnog gasa, kao i bezbednost tranzitnih koridora. Zapadne kompanije učestvuju u projektima koji se tiču eksploatacije i tranzita energenata iz kaspijskog regiona što se posmatra kao opcija koja bi trebalo da osigura energetska bezbednost EU. Između ostalih projekata poseban značaj ima projekat izgradnje gasovoda Nabuko.⁴²

Gasovod Nabuko je u projektu predstavljen kao svojevrsan most između Azije i Evrope. Ovaj gasovod bi dovodio gas iz oblasti najbogatijih tim resursom, Kaspijskog regiona, Bliskog istoka i Egipta, do evropskog tržišta. On je centralni i najveći projekat Južnog koridora. Južni koridor je inicijativa koju je pokrenula Evropska komisija kako bi obezbedila snabdevanje Evrope energentima iz Kaspijske i regije Bliskog istoka. Predviđeno je da se ovaj projekat realizuje putem trans-kaspijskog gasovoda, od Turkmenistana (mesto *Malay*) do Azerbejdžana (*Baku*) i izgradnjom gasovoda Nabuko iz Turske preko Bugarske, Rumunije i Mađarske do Austrije. U Južnom koridoru je takođe trasa *ITGI* Turska-Grčka-Italija, ali i Beli tok od Gruzije, preko Crnog mora, Rumunije, Srbije, Hrvatske, Slovenije do Trsta. Kapacitet ovih gasovoda je trećina predviđenog kapaciteta gasovoda Nabuko. Predviđeno je i da se gas sa severa Afrike, pre svega, iz Egipta doprema na hrvatski gasni terminal na ostrvu Krk. Ovu energetska tranzitnu rutu usvojio je Evropski savet 2007. godine kao jedno od rešenja za diversifikaciju snabdevanja energijom, što bi omogućilo lakše prilagođavanje, ako neki od postojećih dobavljača nafte i gasa iz bilo kog razloga prekine sa snabdevanjem.

41 Videti: Vladimir Socor, "The frozen conflicts: a challenge to Euro-Atlantic interests", Washington, 2004, Report Prepared by the German Marshall Fund of the United States, on the Occasion of the NATO Summit 2004, for "A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region".

42 Videti: Wojciech Bartuzi, Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz, Krzysztof Strachota, Maciej Falkowski and Wojciech Górecki, "Abkhazia, South Ossetia, Nagorno-Karabakh: unfrozen conflicts between Russia and the West", Special Report, Centre for Eastern Studies CES/OSW, 09/07/2008, p. 4.

Slika 2: Predviđena ruta gasovoda Nabuko

Izvor: <http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/pipeline/overview>.

Gasovod Nabuko je, prema tome, vodeći projekat Južnog koridora. Ovaj gasovod bi trebalo da povezuje severoistočnu granicu Turske sa Gruzijom, sa jedne strane i jugoistočnu granicu Turske sa Irakom, sa druge strane i da ide preko Bugarske, Rumunije i Mađarske, sve do Baumgartena (*Baumgarten*) u Austriji, odakle bi trebalo dalje da se distribuira u druge zemlje članice EU (pogledati sliku). Po završetku ukupno 3.900 kilometara cevovoda, godišnji kapacitet Nabuka bi bio 31 milijardu kubnih metara gasa (31bcm). Očekuje se da će životni vek gasovoda biti 50 godina. Da bi projekat Nabuko bio ekonomski isplativ neophodan je godišnji protok od najmanje 20 milijardi kubnih metara gasa.

Tabela 1: Dužina Nabuko gasovoda po zemljama kroz koje prolazi:

Turska:	2 581 km
Bugarska:	412 km
Rumunija:	469 km
Mađarska:	384 km
Austrija:	47 km
Ukupno:	3 900 km

Ukupni troškovi izgradnje gasovoda Nabuko procenjuju se na 7,9 milijardi evra. Finansijeri i akcionara ovog gasovoda su: Bugarski energetski holding, Botas iz Turske, MOL iz Mađarske, OMV iz Austrije, RWE iz Nemačke i

Transgaz iz Rumunije. Zajedničko učešće na projektu je veliki korak u saradnji ovih zemalja, što će doprineti i na jačanju same evropske integracije. Osim toga, s obzirom da će realizacija ovoga projekta zahtevati angažovanje velikog broja radnika i materijala, to će podstaći i ekonomski razvoj Unije. Nosilac izgradnje je kompanija Međunarodni gasovod Nabuko (*Nabucco Gas Pipeline International GmbH*) koja je osnovana u junu 2004. godine sa sedištem u Beču. Osnovni zadatak ove kompanije je izgradnja, razvoj i rad gasovoda Nabuko, i njeno poslovanje podleže propisima Evropske unije.

U maju 2009. godine Evropska unija je održala samit sa vodećim tranzitnim i zemljama proizvođačima energenata iz Južnog Kavkaza i centralne Azije. Tom prilikom postignut je načelan dogovor da se ubrza izgradnja gasovoda Nabuko, kao i da se njegov planirani kapacitet popuni, između ostalog, gasom iz Azerbejdžana i Turkmenistana. Kao pravni i politički okvir za tranzit gasa između država članica Evropske unije i Turske u Ankari je u julu 2009. godine potpisan međuvladin sporazum. Ovim sporazumom se garantuje harmonizovan pravni okvir, stabilan protok i jednaki uslovi transporta za sve partnere i klijente. Krajem 2009. i početkom 2010. godine Unija je odobrila sredstva od četiri milijarde evra za obnovu i povezivanje gasovoda i električnih mreža zemalja članica, kao i za finansiranje gasovoda Nabuko.⁴³

Međunarodne finansijske institucije, akcionari u projektu Nabuko i Međunarodni gasovod Nabuko su u septembru 2010. godine potpisali su pismo o obavezi (*mandate letter*), koje je označilo početak ocene projekta u vezi sa potencijalnim finansiranjem od četiri milijarde evra. Pismo o obavezi potpisale su Evropska banka za obnovu i razvoj, Evropska investiciona banka i Međunarodna finansijska korporacija, afilijacija Svetske banke. Pre donošenja konačne odluke o investiranju u projekat Nabuko, moraju se uskladiti svi detalji neophodni za njegovu realizaciju.

Plan Unije predviđa da gasovod bude izgrađen od Ankare do Baugmartena u jednoj fazi izgradnje sa početkom radova krajem 2012. godine i puštanjem prve količine gasa krajem 2015. godine.⁴⁴ Prvobitno je bilo planirano da radovi na gasovodu Nabuko počnu 2011, da prve isporuke gasa budu dostupne do 2014, a da se pun kapacitet postigne do 2019. godine.

43 Videti: Jim Nichol, "Russian Political, Economic, and Security Issues and U.S. Interests", CRS Report for Congress, February 1, 2011, pp. 22-24.

44 "The Project", Internet: http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/Home/the_project, 14/11/2011.

Imajući u vidu da se zemlje Evrope suočavaju se sa problemima u snabdevanju gasom kao i da se očekuje dalji skok cena ovog energenta na svetskom tržištu, realizacija projekta Nabuko trebalo bi omogućiti prevazilaženje očekivanih nestašica. Zbog sve veće zavisnosti EU od uvoza, energenti su postali prioritetna tema spoljnopolitičkih odnosa i jedna od osnovnih postavki evropske bezbednosti. Zabrinuta mogućim posledicama prevelike zavisnosti od uvoza ruskih energenata Unija nastoji da diversifikacijom ponude poveća stabilnost snabdevanja energijom. Izgradnja gasovoda Nabuko omogućila bi Uniji da direktnim pristupom energentima iz Kaspijskog basena poveća svoju energetska bezbednost.

Projekat Nabuko je deo šire američko-evropske ideje o izgradnji koridora izvoza gasa koji će biti nezavisan iz Rusije. Takav koridor bi trebalo da Uniji omogućiti pristup gasu iz Kaspijskog basena, Centralne Azije i Bliskog istoka. Smatra se da je jedan od ključnih faktora koji komplikuje realizaciju projekta Nabuko činjenica da je on u suprotnosti sa interesima Rusije, koja je najveći izvoznik gasa u Evropu. Rusija želi da učvrsti svoju poziciju na evropskom tržištu, ograniči pristup svojim konkurentima i zadrži kontrolu nad gasom iz Kaspijskog basena i centralne Azije.⁴⁵

Poslednjih nekoliko godina Rusija je intenzivirala napore da, pri izvozu energenata u Evropu, smanji zavisnost od tranzitnih zemalja, pre svega Ukrajine i Belorusije. U tom kontekstu bi trebalo posmatrati projekte izgradnje Severnog i Južnog toka. Predviđeno je da trasa gasovoda Severni tok ide od Rusije do Nemačke preko Baltičkog mora, a da Južni tok ide od Rusije do Centralne i Južne Evrope preko Crnog mora i Balkana. Ovom prilikom osvrnućemo se na projekat izgradnje gasovoda Južni tok jer u njemu mnogi vide konkurentni projekt izgradnji gasovoda Nabuko. Projekat izgradnje Južnog toka pokrenut je 2007. godine od strane Gazproma u savezu sa italijanskom kompanijom ENI. Predviđeno je da Južni tok vodi iz Beregovaje (južna Rusija) kroz Crno more do Bugarske luke Varna. Iz luke Varna predviđena su dva kraka, jedan – jugozapadni koji bi išao do Grčke i do južne Italije i drugi severozapadni koji bi kroz Srbiju, Mađarsku, Hrvatsku, Sloveniju vodio do severne Italije. On je, takođe, veoma skup projekat, jer predviđa i postavljanje podvodnih cevi u dužini od 800 km ispod Crnog mora. Predviđeno je da godišnji kapacitet gasovoda Južni tok bude od 30 milijardi kubnih metara gasa.

45 Videti: Agata Łoskot-Strachota, "Nabucco vs. South Stream–Rivalry over Balkan Gas Pipelines", *CESCOMMENTARY*, Issue 3, Centre for Eastern Studies, 2008, p.1.

Što se tiče Južnog toka, zaključeni su sporazumi Rusije i većine zemalja kroz koje bi gasovod trebalo da prolazi, kao i sporazumi Gazproma sa gasnim operaterima u ovim zemljama.⁴⁶ U maju 2009. godine u Sočiju, predstavnici ruskog Gazproma i energetskih kompanija iz Italije, Bugarske, Srbije i Grčke potpisali su sporazume o izgradnji gasovoda Južni tok, čime je predviđeno da trasa kroz Srbiju iznosi 450 km.⁴⁷ Sporazume o učešću u projektu Južni tok potpisali su i Slovenija i Mađarska.

Neke od vlada zemalja koje su potpisale sporazum o učešću u projektu Nabuko, Bugarska i Mađarska, potpisale su i sporazum o učešću u projektu Južni tok. I Turska je u avgustu 2009. godine sa Rusijom potpisala sporazum kojim je dozvolila da cevi gasovoda Južni toka pređu preko njenih teritorijalnih voda, iako je samo nekoliko meseci ranije potpisala sporazum o projektu Nabuko.⁴⁸

Postoje mišljenja da, iako takvi sporazumi ne rešavaju budućnost projekta, zajedno sa ostalim ruskim potezima, predstavljaju opasnost za realizaciju projekta Nabuko. Smatra se da je potpisivanjem sporazuma sa zemljama koje takođe učestvuju u projektu Nabuko Rusija uspela da stvori sumnju u izvodljivost njegove realizacije i naruši politički konsenzus o projektu Nabuko koji je određen kao strateški projekat Unije.⁴⁹ Iako poriču da su gasovodi Nabuko i Južni tok konfliktni projekti, ruski zvaničnici izražavaju sumnju u perspektivu Nabuka, tvrdeći da će biti teško pronaći isporuke gasa za taj gasovod.

Generalno posmatrano veća konkurencija gasovoda trebalo bi da doprinese smanjenju cena i stabilnosti snabdevanja tržišta. Međutim Unija smatra da projektom Južni tok Rusija nastoji da ugrozi realizaciju projekta Nabuko da bi sačuvala svojevrсни monopol u snabdevanju evropskog tržišta. Takav stav zvaničnici EU ilustruju činjenicom da Rusija nastoji da zaključi ugovore o dugoročnom otkupu gasa i tranzitu sa onim zemljama koje su već uključene u projekat Nabuko.

46 Videti: Ewa Paszyc, "Nord and South Stream won't save Gazprom", *OSWCOMMENTARY*, Issue 35, Centre for Eastern Studies, 2010.

47 Videti: Stevan Rapačić, „Tržište energenata u Evropskoj uniji i interesi Srbije”, *op. cit.*, str. 532.

48 Videti: Dominique Finon, "Nabucco versus Southstream: an economic competition behind a geopolitical confrontation", Internet: <http://www.energypolicyblog.com/2010/03/01/nabucco-versus-southstream-an-economic-competition-behind-a-geopolitical-confrontation/>, 28/04/2011.

49 Videti: Agata Łoskot-Strachota, "Nabucco vs. South Stream – Rivalry over Balkan Gas Pipelines", *op. cit.*

Ruski zvaničnici često ukazuju da je osnovni izazov sa kojim se suočava Nabuko činjenica da još uvek nije postignut dogovor o garantovanim isporukama gasa. Sa tačke isplativosti i održivosti projekta kao i povraćaja troškova glavni kandidati su Azerbejdžan i Turkmenistan. Zbog toga se nastojanja Rusije da otkupi zalihe gasa u ovim zemljama vide kao pokušaj podriivanja projekta Nabuko.⁵⁰

Azerbejdžan koji proizvodi oko 22 milijarde kubnih metara gasa godišnje, pored sopstvene potrošnje godišnje isporučuje oko 16 milijardi kubnih metara gasa Turskoj i Gruziji. Takođe postoji i dogovor da se, za sada skromna količina, isporučuje Rusiji. U svakom slučaju Azerbejdžan ne može samostalno da obezbedi pun kapacitet gasovoda Nabuko.

Turkmenistan raspolaže značajnim rezervama gasa. U vreme SSSR-a ova zemlja je proizvodila više od 80 milijardi kubnih metara gas godišnje, dok u poslednje vreme proizvodi nešto manje. Međutim, kada je reč o nabavci gasa iz Turkmenistana mogao bi da se javi problem s obzirom da još nije regulisano pitanje transporta preko Kaspijskog mora. Pored toga, procenjuje se da će značajna količina gasa otići u pravcu Kine, a i Rusija kupuje 10 milijardi kubnih metara gasa godišnje. Iako u Turkmenistanu postoje brojna nalazišta, za njihovu eksploataciju potrebno je dosta novca i vremena. U svakom slučaju turkmenistanski gas smatra se mogućim rešenjem za punjenje Nabuko gasovoda da bi se postigla minimalna stopa isplativosti celog projekta.⁵¹

Razmatra se i mogućnost da se u Nabuko uključi i iranski gas, što je za sada nerealno, pre svega, zbog geopolitičkih razloga. Naime SAD se protive ideji da Iran isporučuje gas Evropi, jer bi to moglo da obezbedi značajna finansijska sredstva Teheranu.⁵²

S obzirom da izgradnja gasovoda Nabuko još nije počela, prema poslednjim procenama moguće je da će troškovi izgradnje znatno porasti. Projektna vrednost Nabuka je 2007. godine procenjena na 7,9 milijardi evra. U međuvremenu porasle su cena nafte, metala i uslužnih delatnosti. Osim toga,

50 Videti: Jim Nichol, "Russian Political, Economic, and Security Issues and U.S. Interests", *op. cit.*

51 Videti: Dominique Finon, „Nabucco versus Southstream: an economic competition behind a geopolitical confrontation”, Internet: <http://www.energypolicyblog.com/2010/03/01/nabucco-versus-southstream-an-economic-competition-behind-a-geopolitical-confrontation/>, 28/04/2011.

52 O tome videti detaljnije u: „Korigovan grafik izgradnje Nabuka”, *Glas Rusije*, Internet: <http://serbian.ruvr.ru/2010/09/07/19274475.html>, 14/11/2011.

zbog pominjanih prepreka za kupovinu iranskog gasa za potrebe Nabuka, realnijom resursnom bazom za ovaj gasovod smatra se Irak. To bi, međutim, povećalo dužinu gasovoda za 550 kilometara, čime bi njegova ukupna dužina dostigla 3.900 kilometara. Stručnjaci britanske energetske kompanije *BP*, procenjuju da bi, zbog porasta cena gvožđa, glavnog sastojka čelika, Nabuko mogao koštati čak 19 milijardi dolara, odnosno 14 milijardi evra.

Kako zbog „zamrznutog sukoba” u Nagorno Karabahu dve od tri zemlje Južnog Kavkaza – Jermenija i Azerbejdžan, nemaju dobrosusedske odnose, ne može se uskoro očekivati razvoj regionalne saradnje koja bi pomogla da se postigne politički, ekonomski i društveni napredak u regionu, kao i da se obezbedi sigurnost snabdevanja gasovoda Nabuko. Zbog nerešenih problema ukupna situacija u regionu Južnog Kavkaza i dalje je veoma složena i nestabilna, sa mnogo neizvesnosti i potencijalnih izvora sukoba.⁵³

Za razliku od ukupne situacije na Južnom Kavkazu u Azerbejdžanu su poslednjih godina zabeležene značajne strane investicije zapadnih kompanija, pre svega u sektor nafte i prirodnog gasa. Procenjuje se da bi uz dodatna ulaganja, primenu savremene tehnologije i razvoj novih izvoznih mogućnosti, moglo doći do značajnog porasta proizvodnje nafte i prirodnog gasa u Kaspijskom regionu. Međutim, brzinu razvoja infrastrukture za eksploataciju i transport nafte i gasa usporavaju regionalni sukobi, politička nestabilnost i nedostatak saradnje u regionu. Većina izvoznih ruta prolazi kroz oblasti u kojima postoje nerešeni sukobi, a zbog postojeće nestabilnosti i svetske kompanije i investitori oprezni su pri ulaganju u projekte.⁵⁴ Posebno pitanje predstavlja izgradnja trasa za transport energenata jer to neposredno zadire i u interese susednih država – Rusije, Turske i Irana.

Angažovanje transnacionalnih kompanija sa Zapada u regionu Južnog Kavkaza i političko povezivanje Zapada sa zemljama regiona tumači se kao strateško rivalstvo, čiji je cilj da Rusija bude potisnuta iz sfere svog tradicionalnog istorijskog uticaja. Sa druge strane, Jermenija u Rusiji vidi jedinog zaštitnika protiv mogućih pretnji iz Azerbejdžana i Turske, a takođe i saveznika za očuvanje *statusa quo* u sukobu oko Nagorno Karabaha. Ni odnosi Rusije i Azerbejdžana ne mogu se smatrati dobrim. Rusija je optuživala Azerbejdžan da pruža utočište čečenskim teroristima, a ovoj zemlji zamera i što je, uprkos ruskom protivljenju,

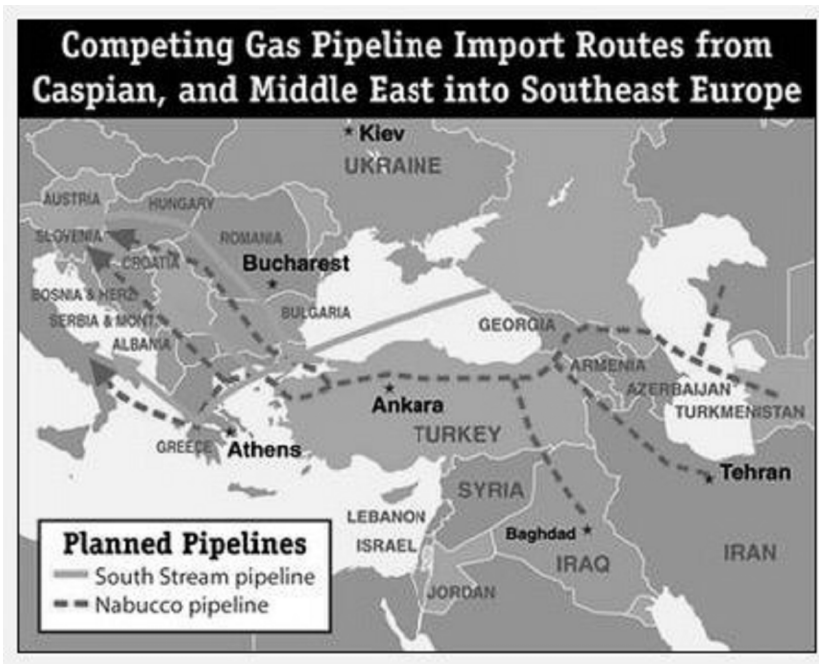
53 Videti: Gawdat Bahgat, “Regional Report The Caspian Sea: Potentials and Prospects”, *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, Vol. 17, No. 1, 2004, p. 116.

54 *Ibidem*, p. 117.

podržala izgradnju gasovoda Baku–Tbilisi–Džejhan, koji transportuje kaspijsku i azerbejdžansku naftu do turske luke na Mediteranu.⁵⁵

Pošto još uvek ne postoji sveobuhvatni dogovor o podeli Kaspijskog mora postoje i mišljenja da Moskva nema interesa da se sporovi reše, jer želi da zadrži ulogu arbitra oko tih pitanja, utoliko pre jer bi rešavanje sporova otvorilo pristup u region transnacionalnim naftnim gigantima.⁵⁶

Slika 3: Konkurentni gasovodi iz Kaspijskog regiona i Bliskog istoka do Jugoistočne Evrope

Izvor: http://4.bp.blogspot.com/_1ymr9DLsXw/STWyV3E12UI/AAAAAAAAAEoQ/mSyJX9zEdV0/s1600-h/south_stream1.jpg, 29/04/2011.

U ovom trenutku, projekat Nabuko je u fokusu političkih razgovora, jer Gazprom, koji je sa 51% u vlasništvu Rusije, realizaciju tog projekta doživljava

55 Videti: Fraser Cameron and Jarek M. Domański, “Russian Foreign Policy with Special Reference to its Western Neighbours”, *EPC Issue Paper*, No. 37, 2005, pp. 12-14.

56 Videti: Pavel Baev, “Russia’s policies in the North and South Caucasus”, in: *South Caucasus a challenge for EU*, *op. cit.*, pp. 42-51.

kao ugrožavanje njenog pokušaja da sačuva svojevrсни monopol u snabdevanju Evrope. Već su primećeni pokušaji Gazproma da ojača svoju poziciju kod uvoza prirodnog gasa u EU, ali i da se održi na domaćim distributivnim mrežama u Evropi, posebno u Engleskoj, Nemačkoj, Italiji i Grčkoj.

Nadmetanje oko izgradnje gasovoda Nabuko i Južni tok pojedini autori posmatraju i kao borbu dve firme prvo da nabave inpute iz istog izvora, zatim da ih pretvore u isti proizvod koji će se prodavati na istom tržištu. Dakle, konkurencija ovih projekata postoji i kada je reč o pristupu izvorima energenata i kada se radi o pristupu evropskom tržištu. Imajući u vidu pomenute rizike potencijalni investitori će morati pažljivo da procene šta će dobiti ili izgubiti ulaganjima u ove projekte.⁵⁷

Iako, postoji bojazan da će evropska energetska bezbednost biti ugrožena ako Rusija nastavi da gradi gasovode ka Evropi, projektovani rast tražnje ukazuje da će nakon 2025. godine i Nabuko i Južni tok biti potrebni da bi se zadovoljile potrebe Unije ovim energentom.

ZAKLJUČAK

Napori koji su članovi Minsk grupe OEBS-a uložili u rešavanje pitanja „zamrznutog sukoba” u Nagorno Karabahu još nisu doveli do konkretnih rezultata, niti do značajnijeg približavanja stavova Azerbejdžana i Jermenije. Nespremnost Jermenije i Azerbejdžana da prihvate kompromisno rešenje i insistiranje da pitanje statusa Nagorno Karabaha bude primarno u pregovorima značajno otežavaju situaciju. Na taj način, odlaže se rešavanje određenih problema, čije bi prevazilaženje moglo značajno da unapredi stanje na terenu i podstakne pregovarački proces u pravcu pronalaženja rešenja. Složenost problema Nagorno Karabaha zahteva da se pri njegovom rešavanju temeljno analiziraju osnovni uzroci koji su doveli do sukoba, kao i da se odgovori na pitanja vezana za bezbednost, poštovanje ljudskih prava i osnovnih principa demokratije.

Preduslov za uspeh pregovaračkog procesa su i dobri odnosi i saradnja zemalja članica Minsk grupe OEBS-a. Činjenica da globalne i regionalne sile uključene u pregovarački proces imaju različite, ali ne i suprotstavljene interese rešavanje pitanja Nagorno Karabaha biće dugotrajan, složen i protivrečan proces. U centru pažnje i dalje će biti energetska problematika i bezbednost.

Tokom poslednjih godina zemlje EU pokušavaju da smanje zavisnost od ruskog gasa i da diversifikuju gasne koridore. Orijentacija na nove dobavljače

57 *Ibidem.*

doneće veću bezbednost tranzitnih koridora i raznovrsnost izvora snabdevanja energijom, što u krajnjem slučaju omogućava lakše prilagođavanje ako neki od dobavljača nafte i gasa iz bilo kog razloga prekine sa snabdevanjem. Izgradnjom gasovoda Nabuko EU planira se prevaziđe očekivanih nestašica gasa na evropskom tržištu u naredne dve decenije. Zbog povezanosti ekonomskih i geopolitičkih interesa, neke zemlje bi učešćem u projektu Nabuko mogle da steknu privilegovan status u regionu dok bi druge, koje u njemu ne učestvuju, taj status mogle da izgube.

Osnovni izazov sa kojim se suočava Nabuko je činjenica da još nije postignut dogovor o garantovanim isporukama gasa. Realizaciju projekta Nabuko dodatno ugrožava nedostatak regionalne saradnje koji posledica, pre svega, „zamrznutih sukoba” koji postoje na Južnom Kavkazu. Imajući u vidu da trasa gasovoda Nabuko zaobilazi teritoriju Srbije, naša zemlja nije direktno zainteresovana za realizaciju ovog projekta. Sa druge strane, Rusija kao prioritarnu diverzifikaciju snabdevanja evropskog tržišta vidi gasovode ispod Baltičkog mora i Južni tok u koji je uključena i Srbija. Međutim, planirano je da Srbija, putem Belog toka, bude uključena u projekat Južni koridor u čijem sastavu se nalazi i gasovod Nabuko.

Imajući u vidu rastuće potrebe Unije za gasom najverovatnije će se realitovati i projekat Nabuko i projekat Južni tok. Iako bi to moglo povećati sigurnost snabdevanja evropskog tržišta, ne očekuje se značajniji pad cene gasa imajući u vidu stalni rast cena energenata na svetskom tržištu.

Složena situacija u regionu Južnog Kavkaza nastala kao rezultat preplitanja brojnih ekonomskih i geopolitičkih interesa različitih aktera i dalje će značajno uticati na proces pronalaženja rešenja problema Nagorno Karabaha. Ukoliko se ima u vidu prilično dug vremenski period tokom koga je Minsk grupa pokušavala da ispuni svoj mandat, kao i činjenica da nema jasnih naznaka da će doći do značajnijeg približavanja stavova Jermenije i Azerbejdžana, ne može se uskoro očekivati rešenje pitanja Nagorno Karabaha.

Kada je reč o stavu Srbije prema „zamrznutom sukobu” u Nagorno Karabahu, naša zemlja podržava teritorijalni integritet Azerbejdžana. Sa druge strane, Azerbejdžan poštuje teritorijalni integritet Srbije i nije priznao samoproglašenu nezavisnost Kosova. Takvim pristupom naša zemlja potvrđuje svoju opredeljenost da dosledno poštuje norme međunarodnog prava koje se tiču suvereniteta i teritorijalnog integriteta država. Jasan stav Srbije prema pitanju Nagorno Karabaha i pouzdana podrška Azerbejdžana mogu doprineti poziciji naše zemlje kada je reč o rešavanju konačnog statusa Kosova i Metohije.

Pored toga što između Srbije i Azerbejdžana postoji razumevanje na političkom planu dve zemlje su zainteresovane za razvoj ukupnih bilateralnih odnosa. Tako je u junu 2011. godine, prilikom zvaničnog susreta predstavnika Srbije i Azerbejdžana u Beogradu, potpisano dvanaest sporazuma o saradnji dve zemlje u različitim oblastima.⁵⁸ U cilju razvoja dalje bilateralne saradnje, a pre svega ekonomskih odnosa, Ministar spoljnih poslova Srbije posetio je 1. septembra 2011. godine Azerbejdžan.

Naredni period tek treba da pokaže da li će se i u kojoj meri sporazumi Srbije i Azerbejdžana realizovati u praksi. U svakom slučaju pozitivni procesi uspostavljanja i razvoja bilateralne saradnje sa svim državama, a posebno sa onima koje raspolažu značajnim energetske resursima, svakako su u interesu Srbije. Pri tome treba imati u vidu da će nakon izgradnje gasovoda Nabuko Azerbejdžan dobiti još značajnu ulogu u regionu Južnog Kavkaza.

Srbija i Jermenija trenutno dele stav da sukobe na Balkanu i regionu Južnog Kavkaza treba rešavati mirnim putem i uz poštovanje normi međunarodnog prava. Jermenija je jedna od država koja nije priznala jednostrano proglašenu nezavisnost Kosova. Sa druge strane, Srbija zastupa stav da rešenje pitanja Nagorno Karabaha treba da bude postignuto diplomatskim sredstvima.

Srbija i Jermenija imaju važno mesto u rešavanju političkih problema koji postoje u njihovim regionima. Između dve države postoje višedecenijske kulturne veze koje mogu biti okosnica budućeg razvoja odnosa dve države. U aprilu 2011. godine Srbija i Jermenija su potpisale sporazume u oblasti vizne liberalizacije, vazdušnog saobraćaja i kulture. Dve države imaju interes da unaprede saradnju u oblasti trgovine, saobraćaja, energetike i turizma. U oblasti spoljnih poslova, postoji obostrana spremnost za razvoj saradnje u međunarodnim organizacijama, ali i za uspostavljanje redovnih konsultacija ministarstava spoljnih poslova.

Razvijajući odnose sa Jermenijom Srbija može dodatno unaprediti odnose sa Rusijom, koja je jedan od strateških partnera naše zemlje i država koja nam pruža značajnu podršku u pregovorima o konačnom statusu Kosova. Srbija treba da bude oprezna kada se govori o problemima koji postoje u regionu Južnog Kavkaza, odnosno vrlo je važno da zadrži postojeći stav kako bi održala dobre odnose i sa Jermenijom i sa Azerbejdžanom. To je posebno važno kada

58 Potpisani su sporazumi o saradnji dve zemlje u oblasti obrazovanja, omladine i sporta, kulture, turizma, očuvanja životne sredine, vazdušnog saobraćaja, sporazum o saradnji i uzajamnoj pomoći u carinskim poslovima, sporazumi u oblasti industrije i energetike, kao i sporazum o saradnji u vanrednim situacijama.

se govori o Jermeniji, jer ako se uzme u obzir da je Nagorno Karabakh naseljen Jermenima, onda bi ovoj državi bilo u interesu da navedena oblast stekne nezavisnost. Zbog toga je važno da Srbija bude obazriva kada se radi o problemu Nagorno Karabaha kako se ne bi stvorile okolnosti da Jermenija prizna Kosovo u nadi da će principi u tom slučaju biti primenjeni i u oblasti Nagorno Karabaha.

Imajući u vidu značaj zemalja članica Minsk grupe OEBS-a, u interesu Srbije je da sa njima unapredi odnose i saradnju. Istovremeno, kroz aktivnosti Minsk grupe Srbija može steći saznanja o trenutnim interesima njenih članica, njihovim međusobnim odnosima, kao i njihovim pristupima rešavanju „zamrznutih sukoba”. Sagledavanjem pomenutih relacija Srbija može doći do zaključaka koji bi dopineli da njena spoljnopolitička strategija ne bude u suprotnosti sa trenutnom situacijom koja postoji u međunarodnim odnosima.

LITERATURA

1. Altunisik, Meliha Benli, “Turkish Policy towards Iran: What is at Stake?”, *Middle East Institute*, April 29, 2010.
2. Atkinson, David, “The conflict over the Nagorno-Karabakh region dealt with by the OSCE Minsk Conference”, Report, Doc. 10364, Political Affairs Committee, Internet: <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc04/EDOC10364.htm>, 18/06/2011.
3. Aydin, Mustafa, “Turkish Policy Towards the Caucasus”, *The Quarterly Journal*, No. 3, September 02.
4. Baev, Pavel, “Russia’s policies in the North and South Caucasus”, in: *South Caucasus a challenge for EU*, Institute for Security Studies, Chaillot Papers, no. 65, December 2003.
5. Bahgat, Gawdat, “Regional Report The Caspian Sea: Potentials and Prospects”, *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions*, Vol. 17, No. 1, 2004.
6. Bartuzi, Wojciech, Pelczyńska-Nałęcz, Katarzyna, Strachota, Krzysztof, Falkowski, Maciej and Górecki, Wojciech, “Abkhazia, South Ossetia, Nagorno-Karabakh: unfrozen conflicts between Russia and the West”, Special Report, Centre for Eastern Studies CES/OSW.
7. Başer, Bahar, “Third Party Mediation in Nagorno-Karabakh: Part of the Cure or Part of the Disease?”, *Journal of Central Asia and the Caucasian Studies*, Vol. 3, No. 5.
8. Cameron, Fraser and Domański, Jarek M., “Russian Foreign Policy with Special Reference to its Western Neighbours”, *EPC Issue Paper*, No. 37, 2005.

9. “Clinton seeks Nagorno-Karabakh deal on Caucasus visit”, *British Broadcasting Corporation*, Internet: <http://www.bbc.co.uk/news/10500703>, 12/04/2011.
10. “Council of Europe urges Nagorno-Karabakh to refrain from ‘elections’”, Internet, <http://assembly.coe.int/ASP/Press/StopPressView.asp?CPID=1247>, 15/06/2011.
11. Crocker, Chester A., Osler Hampson, Fen and Aall, Pamela, “Collective conflict management: a new formula for global peace and security cooperation?”, *International Affairs*, 87:1 (2011).
12. “Декларация Азербайджанской Республики, Республики Армения и Российской Федерации 2 ноября 2008 года”, Московская область, замок Майендорф, Internet: <http://archive.kremlin.ru/text/docs/2008/11/208670.shtml>, 14/03/2011.
13. “Declaration on Proclamation of the Nagorno Karabakh Republic”, Joint session of the Nagorno Karabakh Oblast and Shahoumian regional councils of people’s deputies with the participation of deputies of councils of all levels, Internet: <http://www.nkr.am/eng/deklaraciya209.html>, 23/05/2011.
14. Finon, Dominique, “Nabucco versus Southstream: an economic competition behind a geopolitical confrontation”, Internet: <http://www.energypolicyblog.com/2010/03/01/nabucco-versus-southstream-an-economic-competition-behind-a-geopolitical-confrontation/>, 28/04/2011
15. Francisco José Ruiz González, “European Union-Russia Relations, the ‘Eastern Partnership’, the Future of the OSCE, and their Consequences for the Common Security and Defence Policy (CSDP)”, *The European Security and defence policy (ESDP) after the Entry into Force of the Lisbon Treaty*, Working Group, No 5/09, Spanish Institute for Strategic Studies, Madrid, 2010.
16. Fraser Cameron and Jarek M. Domański, “Russian Foreign Policy with Special Reference to its Western Neighbours”, *EPC Issue Paper*, No. 37, 2005.
17. Gamaghelyan, Philip, “Intractability of the Nagorno-Karabakh Conflict: A Myth or a Reality?”, Special Report, *Peace & Conflict Monitor*.
18. Gawdat Bahgat, “Regional Report The Caspian Sea: Potentials and Prospects”, *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, Vol. 17, No. 1, 2004.
19. Giragosian, Richard, “Changing Armenia-Turkish Relations”, *Friedrich Ebert Stiftung*, February 2009.
20. Greene, Richard Allen, “As Minsk Group Marks 10 Years, Karabakh Peace Appears More Elusive Than Ever”, Internet: http://www.azer.com/aiweb/categories/karabakh/karabakh_dussions/karabakh_greene.html, 01/06/2011.
21. Grigorian, Arman, “The EU and the Karabakh conflict”, in: *The South Caucasus a challenge for EU*, Institute for Security Studies, Chaillot Papers, No. 65, December 2003.

22. Iskyan, Kim, “Armenia in Russia’s Embrace”, *The Moscow Times*, 24 March 2004, Internet: <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/armenia-in-russias-embrace/232152.html>, 12/11/2011.
23. Janković, Slobodan, „Sukobi na Bliskom istoku – osnovna obeležja”, *Međunarodni problemi*, br. 2-3/2007.
24. “Joint Declaration adopted after the trilateral meeting of the Presidents of Armenia, the Russian Federation and Azerbaijan in Astrakhan”, 27/10/2010.
25. “Joint Statement by the Heads of Delegation of the Minsk Group Co-Chair Countries and the Foreign Ministers of Azerbaijan and Armenia Athens, December 1, 2009”, MC.DEL/43/09.
26. Yunusov, Arif, “Azerbaijani security problems and policies”, in: Dov Lynch (ed.), *The South Caucasus: a challenge for the EU*, Chaillot Paper, No. 65, December 2003, Paris.
27. „Korigovan grafik izgradnje Nabuka”, *Glas Rusije*, Internet: <http://serbian.ruvr.ru/2010/09/07/19274475.html>, 14/11/2011.
28. Łoskot-Strachota, Agata, “Nabucco vs. South Stream–Rivalry over Balkan Gas Pipelines”, *CESCOMMENTARY*, Issue 3, Centre for Eastern Studies, 2008.
29. “Mandate of the Co-Chairmen of the Conference on Nagorno Karabakh under the auspices of the OSCE (“Minsk Conference”)”, DOC. 525/95, Hungarian OSCE Chairmanship, Vienna, 23 March 1995.
30. “Meeting between the Armenia and Azerbaijan Ministers (Paris, June 26, 2009)”, Internet: http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france-priorities_1/defence-security_7355/conflicts-and-crisis_1959/the-nagorno-karabakh-conflict_3276/nagorno-karabakh-meeting-between-the-armenia-and-azerbaijan-ministers-26.06.09_13074.html, 20/03/2011.
31. “Minsk Group – Background”, Internet: <http://www.osce.org/mg/66872>, 08/03/2011.
32. “Minsk Group – Overview”, Internet: <http://www.osce.org/mg/66926>, 08/03/2011.
33. Nichol, Jim, “Russian Political, Economic, and Security Issues and U.S. Interests”, CRS Report for Congress, February 1, 2011.
34. “OSCE Minsk Group Co-Chairs issue statement”, *Press Release*, Moscow/Paris/Washington, 24 May 2010, Internet: <http://www.osce.org/mg/69316>, 14/11/2011.
35. Paszyc, Ewa, “Nord and South Stream won’t save Gazprom”, *OSWCOMMENTARY*, Issue 35, Centre for Eastern Studies, 2010.
36. Rapačić, Stevan, „Tržište energenata u Evropskoj uniji i interesi Srbije”, *Međunarodni problemi*, br. 4, Beograd, 2009.
37. “Resolution 884 (1993)”, United Nations – Security Council, Adopted by the Security Council at its 3313th meeting, on 12 November 1993, Distr. GENERAL, S/RES/884 (1993), 12 November 1993.

38. “Resolution 1416 (2005)”, *The conflict over the Nagorno-Karabakh region dealt with by the OSCE Minsk Conference*, Internet: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA05/ERES1416.htm>, 09/11/2011.
39. Savranskaya, Svetlana and Zubok, Vladislav, “Cold War in the Caucasus: Notes and Documents from a Conference”, *Cold War International History Project Bulletin*, Issue 14/15.
40. Socor, Vladimir, “The frozen conflicts: a challenge to Euro-Atlantic interests”, Washington, 2004, Report Prepared by the German Marshall Fund of the United States, on the Occasion of the NATO Summit 2004, for “A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region”.
41. “Statement by the European Union at the 738th meeting of the OSCE Permanent Council”, 6 November 2008, In response to the reports by the Co-Chairmen of the Minsk Group and the Personal Representative of the Chairman-in-Office on the Conflict Dealt with by the OSCE Minsk Conference.
42. “Statement by the OSCE Minsk Group Co-Chair countries”, *Press Release*, Internet: <http://www.osce.org/item/51152>, 11/03/2011.
43. “Towards a balanced and negotiated political solution to the conflict in Nagorno Karabakh (April 29, 2009)”, Internet: http://www.diplomatie.gouv.fr/en/france-priorities_1/defence-security_7355/conflicts-and-crisis_1959/the-nagorno-karabakh-conflict_3276/towards-balanced-and-negotiated-political-solution-to-the-conflict-in-nagorno-karabakh-29.04.09_12866.html, 20/03/2011.
44. “The Project”, Internet, http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/Home/the_project, 14/11/2011.
45. „Učestali incidenti u Nagorno Karabahu”, *Radio-televizija Vojvodine*, Internet: http://www.rtv.rs/sr_lat/svet/ucestali-incidenti-u-NagornoKarabahu_245583.html, 12/04/2011.

Ana JOVIĆ LAZIĆ, Sanja JELISAVAC TROŠIĆ and Aleksandar JAZIĆ

**NAGORNO KARABAKH PROBLEM
IN THE LIGHT OF BILATERAL RELATIONS
OF OSCE MINSK GROUP MEMBER COUNTRIES**

ABSTRACT

This paper analyses confrontation that occurred between Armenia and Azerbaijan concerning Nagorno Karabakh territory, as well as the many attempts to finally get this conflict resolved. The war between Armenia and Azerbaijan over the territory of Nagorno Karabakh ended with the ceasefire agreement under the auspices of the OSCE Minsk Group, which is empowered for final resolution of this issue. This process has been going on for years, but a solution is yet to come. The European Union in recent years is trying to reduce dependence on Russian natural gas and orients to new suppliers, primarily in the southern Caucasus region. Western countries are interested in resolving conflicts in South Caucasus due to its economic and political interests in the region and the fact that these conflicts pose a risk to investment. The authors of the paper will bring forth the views of all stakeholders in addressing the problem of Nagorno Karabakh and analyze their interests in an attempt to predict the possible final solution to the conflict.

Key words: Nagorno Karabakh, “frozen conflict”, Minsk Group, OSCE, Madrid principles, project Nabucco, South Stream project, European Union, Russian Federation.